

• ilmi dergi
diyānet

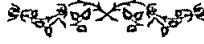
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı

Üç Ayda Bir Yayınlanır

Cilt: 45 • Sayı: 2 • Nisan - Mayıs - Haziran 2009

HZ. PEYGAMBER'İN İLK HANIMI HZ. HATİCE'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ*

Ömer SABUNCU**

Özet:

Milâdî 556 yılında Mekke'de doğan Hz. Hatice, Kureyş'in bir kolu olan Benî Esed kabilesine mensuptur. Babası Huveylid b. Esed Mekkelilerin önemli işlerde danıştığı etkin bir şahsiyet olup Benî Esed'in başkanıdır.

Hiz. Hatice, Hz. Peygamber'le evlenmeden önce iki evlilik yapmış ve iki eşini de kaybetmişti. Ölen iki eşi Mekke'nin ileri gelen ailelerinden olup ticaretle uğraşan zengin kişilerdi. Her iki eşiyle olan evliliği kısa sürmüş, onlardan kendisine yüklü miktarda miras kalmıştı. Hz. Hatice ikinci eşinin ölümünden sonra Kureyş'in ileri gelenlerinin yaptığı evlilik tekliflerini -çocuklarının terbiyesi ve ticarî faaliyetlerini idare edebilmek için- kabul etmemiş, ancak; Kureyş'in en etkin kollarından Benî Hâşim'e mensup şerefli, güvenilir, güzel huylu, doğru sözlü oluşu, alışverişteki dürüstlüğü gibi sebeplerle Hz. Peygamber'e evlenme teklifinde bulundu. Hz. Muhammed'in amcalarında onayını aldıktan sonra gerçekleşen bu evlilik, Hz. Hatice vefat edinceye kadar devam etti.

Hiz. Hatice Hz. Peygamber'in diğer hanımları arasında onu peygamber olarak değil de, sadece bir insan ve bir eş olarak gören tek hanımıdır. O, evliliklerinin ilk yıllarından itibaren en sıkıntılı zamanlarında Hz. Peygamber'in yanında bulunup ona destek olmuştur. Hz. Peygamber'in, Mâriye'den olan oğlu İbrahim hariç altı çocuğu da Hz. Hatice'den olup soyu onun çocuklarından devam etmiştir.

620 yılında vefat eden Hz. Hatice, Mekke'deki sosyal ve ticaret hayatında etkin bir konuma sahip asil bir kimseydi.

Anahtar Kelimeler: Hz. Hatice, Mekke, Hz. Peygamber, Ehli Beyt.

* Bu çalışma Harran Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda yapılan, "Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği" başlıklı yüksek lisans tezinin özetlenerek makale formatına getirilmiş şeklidir.

** *İmam-Hatip, Şanlıurfa.*

The Life and Personality of the Prophet's First Wife Khadija.

Abstract:

She was born in 556 A.D., Khadija belonged to an ordinary sub-tribe of Quraish, Banu Asad. His father Khuwaylid b. Asad was the head of the tribe and a leading figure whose advices were considered valuable for the Meccans.

Khadija married twice before his marriage with the Prophet. Her husbands from her previous marriages were rich men. Her earlier marriages were short-lived. She became rich due to the wealth transferred to her from her husbands. He rejected all the offers of marriage from the leading figures of Mecca because she wanted to pursue a bussiness life and to upbringing her children.

She proposed to Muhammad because the Prophet was a reliable person. He accepted her offer and their marriages continued until Khadija's death.

Of the wives of the Prophet, was only Khadija who was the wife of Muhammad before he became prophet. She was the constant supporter of the Prophet during her life. Through her support that the Prophet was able to overcome all difficulties.

The Prophet's children, except Ibrahim from Maria, were from Khadija. Khadija, who died in 620 and was influential figure and noble woman in the social and bussiness life of Mecca.

Key Words: Khadija, Mecca, The Prophet, Muhammad (Pbuh), Family of the Prophet Muhammad.

Giriş:

Hız. Peygamber her hususta olduğu gibi aile hayatında da insanlığa güzel bir örnektir (usve-i hasene)¹. Onun aile hayatını öğrenmek, eşleri hakkında bilgi sahibi olmak aile hayatının örnekliğini anlamada insanlığa yardımcı olacaktır.

Hız. Peygamber'in hanımları farklı yaşların, mizaçların, tabiatların ve isteklerin kadınlarıydı. Birçoqları Arabistan'ın asil ve zengin ailelerinden gelmiş olup, daha ön-

1 "Andolsun, onlar sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü arzu edenler için güzel bir örnektir. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah, zengindir, hamde lâıyk olandır." el-Mümtehine, 6.

celeri rahat bir hayat sürmüşlerdi. Araştırmamız, Hz. Muhammed'in ilk hanımı, onun peygamberliğine ilk iman eden, mü'minlerin annesi Hz. Hatice'nin hayatı ve kişiliğini konu edinmiştir.

I. Cahiliye Döneminde Hz. Hatice

A. Hz. Hatice'nin Doğumu, Nesebi, Künyesi

Kaynaklar, Hz. Hatice'nin, takriben hicretten 68 yıl, Ebrehe ordusunun Kâbe'ye saldırdığı Fil Vak'ası'ndan on dört-on beş yıl² önce Mekke'de doğduğunu kaydeder.³ Hz. Hatice'nin doğum tarihine dair başka rivâyetler de bulunmaktadır. Yukarıda verdiğimiz tarih takriben milâdî 556 yılına tekabül etmektedir.⁴

Tam adı Hatice bint Huveylid b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay⁵ b. Kilâb b. Mürre b. Kâ'b b. Lüey b. Ğâlib b. Fihr⁶ b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne'dir.⁷ Hz. Hatice, Kureyş'in Benî Esed kolundan olup babasının soyu Kusay b. Kilâb'ta,⁸ annesinin soyu ise Lüey b. Ğâlib'de Hz. Peygamber'in soyu ile birleşir.⁹ Böylece Hz. Hatice hem anne hem de baba tarafından Hz. Peygamber'e (s.a.s.) akraba olmaktadır.

Hz. Hatice'nin ilk evliliklerine kadar geçen süredeki hayatı hakkında tarih kitaplarında çok az bilgi bulunmaktadır. Hz. Hatice'nin, üstün iffeti, namuslu bir hayat

- 2 İbn Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dârü'l-Küttübi'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut 1418/1997, VIII, 13; İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa'îd el-Endelûsî, *Cemheretü Ensabi'l-Arab*, Dârü'l-Küttübi'l-İlmiyye, Beyrut 1403/1983, s. 16.
- 3 Fil Vak'ası, "Kâbe'yi yıkmak amacıyla Mekke üzerine yürüyen -Yemen'de hüküm süren Ebrehe'nin sevk ve idaresini yaptığı- Habeş ordusunun, Allah tarafından gönderilen Ebâbil denilen kuşlar vasıtasıyla imha edilmesi olayı"dır. Kureyş kabilesi Mekke ve Kâbe için büyük önem taşıyan bu olayı tarih başlangıcı kabul etmiştir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de müstakil bir süre vardır. Bk. Fîl, 1-5; Fayda, Mustafa, "Fil Vak'ası", DİA, İstanbul 1996, XIII, 70-71; Kazancı, Ahmet Lütfi, "Ebrehe", DİA, İstanbul 1994, X, 79-80.
- 4 Kandemir, M. Yaşar, "Hatice", DİA, İstanbul 1997, XVI, 465.
- 5 el-İsti'âb'da, "el-Kureşîyye el-Esedîyye" ilavesi vardır. İbn 'Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed, *el-İsti'ab fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Beyrut 1412/1992, IV, 1817; İbnü'l-Esîr, İzzuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Dârü's-Şa'b, Kahire 1390/1970, VII, 78.
- 6 İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik el-Himyerî, *es-Sîretü'n-Nebevîyye*, thk. Mustafa es-Sekâ, İbrahim el-Ebyârî, Abdü'l-Hafız Şiblî, *Mektebetü'l-İlmiyye*, Beyrut (t.y.), I, 189 (İbn Hişâm, Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi, *İslam Tarihi*, çev. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul 2001, I, 252).
- 7 İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîretü İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamidullah, Erzurum 1401/1981, s. 60 (İbn İshâk, Sîyer, çev. Sezai Özel, Akabe Yayınları, İstanbul 1988, s. 395); İbn Sa'd, VIII, 11.
- 8 Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465; Kazıcı, Ziya, *Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*, Çamlıca Yayınları, 4. Basım, İstanbul 2003, s. 85.
- 9 İbn Hazm, s. 171; Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465.

sürmesi sebebiyle İslâmiyet'ten önce “Temiz Kadın” anlamına gelen “Tâhire” lakabıyla anıldığı bilinmektedir.¹⁰ Mekkeli hemşehrileri tarafından “Tüccar Kadın” anlamında “Tâcîre”¹¹ ve “Kureyş Kadınları'nın Efendisi” anlamında “Seyyidetü Kureyş”,¹² ufkunun açıklığı ve güzelliğinden dolayı “Ceyyide”¹³ lakabıyla da isimlendirilen Hz. Hatice için “Kübrâ” sıfatı ise Hz. Peygamber'in (s.a.s.) en büyük hanımı olması sebebiyle daha sonraki dönemlerde kullanılmaya başlanmış¹⁴ ve kendisine “Hatîcetü'l-Kübrâ” denilmiştir. İbn Sa'd'ın bildirdiğine göre Hz. Hatice, ikinci eşi 'Atîk'le evliliğinden doğan kızı Hind'e nispetle “Ümmü Hind”,¹⁵ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) olan ilk çocuğu Kâsım'a nispetle de “Ümmü'l- Kâsım” diye künyelenmiştir.¹⁶

B. Şemâili ve Ahlakı

Hz. Hatice'nin şemâili yani dış görünüşü, fizikî vasıfları hakkında tarihçilerin tatmin edici bilgi kaydettiklerini söylemek güçtür. Ancak Mekke'nin saygıdeğer, asil bir ailesine mensup, güzel ve zengin bir kadın olduğu bilinmektedir.

Hz. Hatice beyaz tenli, güzel ve dinç bir kadın olup genellikle siyah ve kaliteli kıyafetler giyerdi. Zîynet ve süs eşyaları konusunda büyük tecrübesi vardı. Genellikle iyi sanatkârların elinden çıkmış gümüş ve firuze taşlı yüzükler, küpeler, bilezikler ve gerdanlıklar takardı.¹⁷

Hz. Hatice akıllı, şerefli, yüksek ahlak sahibi güzel ve zengin bir kadındı. Zarif bir insan ve nazik bir işverendi. Zengin olduğu kadar da cömertti. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sütanesi Halime Hatun bir gün Hz. Peygamber'i (s.a.s.) görmek için Mekke'ye gelmişti. Hz. Peygamber (s.a.s.) o zaman Hz. Hatice ile evli bulunuyordu. Hz. Peygamber (s.a.s.) Halime Hatun'u gördükçe: “Benim annem, anneciğim!” der, kendisine candan sevgi ve saygı gösterir, omuz atkısını yere serip onu oturtur, bir dileği varsa hemen yerine getirir, Onu annesi gibi severdi. Hz. Hatice ve Hz. Peygamber (s.a.s.), Halime Hatun'u konuk edip güzelce ağırladılar. Halime Hatun; yurtlarında

10 İbn Hişâm, I, 187 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 249); İbn 'Abdilber, IV, 1817; İbnü'l-Esîr, VII, 78; İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-'Âskalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, I-VII, Darü'l-Fîkr, Beyrut 1421/2001, VII, 82.

11 Kazıcı, s. 85.

12 es-Süheylî, Abdurrahman (ö. 581/1185), *er-Ravdü'l-Ünf fî Şerhi's-Sîretin-Nebeviyye li İbn Hişâm*, thk. Abdurrahman el-Vekîl, Kâhire 1967, II, 157; ed-Dûmî, Ahmed Abdülcevâd, *Mü'minlerin Annesi Hz. Hatice*, çev. Nedim Yılmaz, Hisar Yayınevi, İstanbul 1986, s. 5.

13 Editörler: Ali Budak - İbrahim Çetin, *En Öndekiler*, Işık Yayınları, İstanbul 2005, s. 24.

14 Kandemir, “Hatice”, DİA, XVI, 465-466.

15 İbn Sa'd, VIII, 12; İbn Hacer, VII, 82.

16 ez-Zehabî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1348), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, thk. Hayrî Sa'îd, *Mektebetü't-Tevfikiyye*, Kâhire t.y., III, 411; Kandemir, “Hatice”, DİA, XVI, 465.

17 Afzalurrahman, *Encyclopaedia of Seerah*, Sîret Ansiklopedisi, çev. Yusuf Balcı vd., İnkılâb Yayınları, İstanbul 1996, I, 24-II, 153.

hüküm süren kuraklık ve kıtlıktan, hayvanlarının kırıldığından dert yandı. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu hususta Hz. Hatice ile konuştu. Hz. Hatice ona kırk koyun ile binmek ve yüklerini taşımak üzere bir de deve verdi.¹⁸ Hatice'nin bu cömertliği genç Muhammed'i (s.a.s.) çok duygulandırmış, gözleri nemlenmişti. Annesini küçük yaşta kaybeden Muhammed'in bu eski yarasını şimdi ince, latîf bir el derin bir şefkatle sarıyordu.

C. Ailesi ve Yakın Çevresi

Hız. Hatice'nin mensubu bulunduğu Esed kabilesi,¹⁹ her ikisi de Hristiyan olan Osman b. el-Huveyris gibi bir devlet adamıyla Varaka b. Nevfel gibi bir din adamını yetiştirmişti. Osman b. el-Huveyris, Bizans imparatoru nezdinde de hüsnü kabul görmüştür. Hatta bazı kaynaklara göre, Osman b. Huveyris Bizans imparatorundan Mekke'nin idaresine dair bir yetki almış fakat bu girişimi Mekkelilerin muhalefetinden dolayı başarıya ulaşmamıştır.²⁰

Bazı rivayetlere göre, Varaka'nın -ismi verilmeyen- kız kardeşi İncil'i okuyabiliyordu.²¹ Hz. Hatice'nin babası Kureyş'in eşrâfından olan Huveylid b. Esed'dir. Mekkeliler önemli işlerinde Huveylid'in fikirlerine müracaat ederlerdi. Hz. Aişe'den nakledilen bir rivayette, Huveylid'in Hacerülesved'i,²² Kâ'be'den alıp Yemen'e götürmek isteyen Tübbâ ile mücadele eden kişi olduğu, yanına Kureyş'ten bir grubu da alarak ayaklandığı, Tübbâ'nın korkulu bir rüya görerek bu niyetinden vazgeçip Hacerülesved'i yerinde bıraktığı ve Huveylid'in Ficâr savaşlarından önce öldüğü belirtilir.²³

Huveylid'in, Ficâr²⁴ savaşlarından önce öldüğünü de rivayet eden İbn Sa'd,²⁵ ho-

18 el-Belâzürî, Ebü'l-'Abbas, Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Ma'ruf, *Ensâbü'l-Eşrâf*, thk. Süheyl Zekkâr-Riyâd Zirikli, I-XIII, Darü'l-Fikr, Beyrut 1417/1996, I, 104.

19 Aynı isimle anılan kabileler içinde en büyüğü Esed b. Huzayma ile anılan kabiledir. Bu kabileyle isimleri aynı olan küçük kabileler ise, Hz. Hatice'nin de mensubu bulunduğu Esed b. 'Abdî'l-Üzzâ, Esed b. Çuşam, Esed b. Musliya, Esed b. 'Abd Menât ve Esed b. Mur'dür. Reckendorf, "Esed", İA, Eskişehir 1997, IV, 366-368.

20 İbn Hişâm, I, 224 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 296).

21 Hamidullah, s. 66.

22 Hacerülesved, Hz. İbrahim (a) tarafından Kâbe'nin güneydoğu köşesine, tavafın başlangıç noktasını belirlemek amacıyla yerleştirilen taşa verilen isimdir. Öğüt, Salim, "Hacerülesved", DİA, İstanbul 1996, XIV, 433-435.

23 Süheylî, II, 155; İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâil (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (Büyük İslam Tarihi), çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994, II, 460.

24 Ficâr savaşları, İslam'dan önce bazı Arap kabileleri arasında haram aylarda meydana gelen her biri dörder savaştan oluşan, birincisine "Eyyâmü'l-Ficâri'l-Evvel", ikincisine "Eyyâmü'l-Ficâri's-Sânî" adı verilen savaşlardır. Hz. Peygamber'in (s.a.s) bu savaşlardan birine amcalarıyla katıldığı rivayet edilmektedir. Bk. Algül, Hüseyin, "Ficâr", DİA, İstanbul 1996, XIII, 52.

25 İbn Sa'd, I, 105; et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhü'l-Ümem ve'l-Mülûk*, I-XIII, Darü'l-Fikr, Beyrut 1407/1987, II, 369; Süheylî, II, 155; İbn Hacer, VII, 83. Zehebî, bu rivayetin zayıf bir isnatla geldiğini belirtmektedir. Bk. *Siyeru Alâmi'n-Nübelâ'*, III, 412. Ziya Kazıcı da eserinde Huveylid'in ölümüyle ilgili iki tarihe yer verir. Bunların ilkinine göre o, Ficâr savaşlarından önce, ikincisine göre ise Ficâr savaşlarında ölmüştür. Bkz. *Hız. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*, s. 93-95.

cası Vâkıdî'den siyer-meğâzî ulemasının onun Fıcâr savaşlarında öldüğü görüşünde ittifak ettiklerini nakleder.²⁶ Huveylid'in birinci Fıcâr savaşına Benî Esed'in reisi olarak katıldığı rivayeti bu görüşü destekler mahiyettedir.²⁷

Hız. Hatice'nin annesi Fâtıma bint Zâide²⁸ b. el-Esamm²⁹ b. Revâha b. Hacer b. 'Abd b. Ma'îs³⁰ b. 'Âmir b. Lüey b. Gâlib b. Fıhr³¹'dir.³² Kureyş'in Benî 'Âmir b. Lüey kolundandır.³³

Hız. Hatice'nin babası Huveylid ölünce yerine bakan amcası 'Amr b. Esed, Mekte'nin önde gelen isimlerinden biriydi. Hız. Hatice'nin kız kardeşi Hâle, Rabi' b. Abdiluzzâ ile evlenmiş ve bu evlilikten Ebü'l-'Âs dünyaya gelmiştir.³⁴ İleride geleceği gibi Hız. Hatice, Hız. Peygamber'in (s.a.s.) de onayını alarak kızı Zeynep'i, güvenilirliği ile tanınan yeğeni Ebü'l-'Âs ile evlendirecektir. Yine ileride geniş bir şekilde bahsedeceğimiz Hız. Hatice'nin bir diğer yeğeni, Zeyd'i halasının hizmetine veren, boykot yıllarında Müslümanlara yardımcı olan, nesep ilmini en iyi bilenlerden biri olan Hakîm b. Hizâm'dır. Hız. Ömer'in vasiyet ettiği altı şûra üyesinden birisi olarak bir sonraki halifenin tespit edilmesinde etkin rol oynayacak olan Zübeyr b. Avvâm da Hız. Hatice'nin yeğenidir. Aynı zamanda Zübeyr'in annesi Safiye, Hız. Peygamber'in (s.a.s.) öz halasıdır.³⁵ Bedir Savaşı'nda öldürülen müşrikler arasında Hız. Hatice'nin

26 İbn Sa'd, VIII, 13.

27 İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdillâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-Makdisî (ö. 620/1223), *et-Tebyîn fî Ensâbi'l-Kureşiyîn*, thk. Muhammed Nayif er-Rüleymî, Beyrut 1408/1988, s. 255.

28 İbn İshak'ta "Zâide" yerine "Zeyd" geçmektedir. Bk. Siretü İbn İshâk, s. 60 (Siyer, s. 133). "Zeyd" kelimesinin erkek ismi olarak kullanıldığı bilinmediğinden bu isim "Zâide" olmalıdır; Zehebî, burayı "el-'Amiriyye" ilavesiyle verir. Bk. *Siyer*, III, 412.

29 İbn Hazm, "Cündüb b. Hidm" ilavesi ile verir. Bk. Cemhere, s. 171; İbnü'l-Esîr, VII, 78.

30 Ya da "Mu'ays".

31 İbn Hişâm, I, 189 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 252); İbn Sa'd, bu silsileyi "...el-Esamm b. el-Hezem b. Revâha b. Hacer b. 'Abd b. Ma'îs b. 'Âmir b. Luayy b. Gâlib b. Fehm b. Mâlik" farkıyla verir (Tabakâtü'l-Kübrâ, VIII, 11).

32 Fâtıma bint Zâide'nun annesi, Hâle bint 'Abd-i Menâf b. el-Hâris b. 'Amr (İbn İshak'ta 'Amr yerine 'Abd geçmektedir. Bk. Siretü İbn İshâk, s. 60 (Siyer, s. 395) b. Munkiz b. 'Amr b. Ma'îs b. 'Âmir b. Lüey b. Gâlib b. Fıhr, Hâle'nin annesi ise; Kılâbe (İbn İshak'ta "Filane" olarak geçmektedir.) bint Suayd b. Sa'd b. Sehm b. 'Amr b. Husays b. Kâ'b b. Lüey b. Gâlib b. Fıhr'dir. Bk. İbn Hişâm, I, 189 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 252). Hız. Hatice'nin diğer anneanneleri için bk. İbn İshâk, s. 60 (Siyer, s.133); İbn Sa'd, VIII, 11.

33 İbn Hacer, VII, 82.

34 En Öndekiler, s. 19.

35 İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim ed-Dîneverî, *el-Ma'ârif*, thk. Servet 'Ukkâşe, Kahire 1992, s. 219.

kardeşi Nevfel b. Huveylid'in de adı geçmekte olup,³⁶ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) onun hakkında Allah'tan yardım dilediği rivayet edilmektedir.³⁷ Hz. Hatice'nin kardeşinin oğlu Esved b. Nevfel b. Huveylid b. Esed el-Kureşî'nin adı ise Habeşistan'a yapılan ikinci hicrete katılanlar arasında geçmektedir.³⁸

D. İlk Evlilikleri ve Çocukları

Hz. Hatice'nin evvela amcası oğlu Varaka b. Nevfel ile evliliği söz konusu olmuş fakat aralarında nikâh olmamış, evlilik gerçekleşmemiştir.³⁹

Hz. Peygamber'in evlendiği ilk kadın olan Hz. Hatice, onunla evlenmeden önce iki evlilik yapmış ve iki kocasını da kaybetmişti. Ölen iki kocası da Mekke'nin önde gelen ailelerine mensup, ticaretle uğraşan ve çok zengin kişilerdi. Bunlardan da kendisine yüklü miktarda servet ve pek çok mal miras kalmıştı.⁴⁰ Kaynaklarda kaç yıl evli kaldığına dair bilgi yer almamakla beraber her iki kocasıyla da evliliği kısa sürmüştür.⁴¹

Sahîh kabul edilen bir rivâyete göre⁴² Hz. Hatice, önce Ebû Hâle Hind b. en-Nebbâş b. Zürâre b. Vakdân b. Habîb b. Selâme b. Ğuveyy b. Curve b. Üseyyid b. 'Amr b. Temîmî⁴³ el-Esedî ile evlendi.⁴⁴ Ebû Hâle ölünce 'Atîk b. 'Âiz⁴⁵ ile evlendi.⁴⁶

36 İbn Kuteybe, s. 219; İbn Hazm, s. 120; eş-Şâmî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf es-Sâlihî eş-Şâmî, *Peygamber Külliyyatı*, çev. Halil İbrahim Kaçar, Ocak Yayıncılık, İstanbul 2003-2004, IV, 81.

37 İbn Hazm, s. 120.

38 Şâmî, II, 383.

39 İbn Sa'd, VIII, 11.

40 Afzalurrahman, II, 152-153.

41 En Öndekiler, s. 24-25.

42 İbn 'Abdilber, IV, 1817; Şâmî, XI, 173.

43 İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb, *Kitabü'l-Muhabber*, thk. İlze Lichtenstadter, Kütübü't-Ticâriyye, Beyrut (t.y.), s. 78.

44 Bu silsile İbnü'l-Esîr'de iki şekilde geçmektedir: "Ebû Hâle b. Zürâre b. en-Nebbâş b. Adıyy b. Habîb b. Sürad b. Selâme b. Cirve b. Esîd b. 'Umer b. Temîm et-Temîmî" ayrıca Ali b. Abdilaziz Cür-cani'nin ise bu silsileyi "Ebû Hâle b. en-Nebbâş b. Zürâre b. Vakdân b. Habîb b. Selâme b. Curve b. Üseyyid b. Amr b. Temîm" şeklinde verdiği rivayet edilmektedir. Bk. *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 79; Makrizî, bu silsileyi "b. Mürr" ilavesiyle vermektedir. Bk. el-Makrizî, Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Ali b. Abdülkadir b. Muhammed (ö. 845/1442), *İmta'ü'l-Esmâ'*, thk. Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî, Beyrut 1420/1999, VI, 27.

45 Bazı kaynaklarda "Ayiz" olarak geçmektedir. Bk. İbn Seyyidinnâs, Ebû'l-Feth Muhammed b. Muhammed el-Ya'murî, *Uyûnü'l-Eser fî Fununi'l-Meğazi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, Mektebetü Dârü't-Türâs, Kahire 1413/1992, I, 119.

46 Zehebî, *Siyer*, III, 412; İbn Hacer, VII, 82.

İbn İshâk'a göre Hz. Hatice ilk olarak, 'Atîk⁴⁷ b. 'Âiz⁴⁸ b. Abdillâh⁴⁹ b. 'Umer⁵⁰ b. Mahzûm⁵¹ ile evlendi.⁵² Kocasî ölünce, Abdüddâr oğullarının dostu 'Amr b. Temîm oğullarından Ebû Hâle'yle evlendi.⁵³

İbnü'l-Esîr, Katade'nin iki rivayetini de nakleden İbn 'Abdilber'in, Hz. Hatice'nin önce Ebû Hâle ile evlendiği görüşünün daha sahîh olduğunu ifade ettiğini vurgular. İbnü'l-Esîr, farklı rivayetleri geniş bir şekilde vermesine rağmen kendi tercihini belirtmemiştir.⁵⁴

Çoğunluğun kabul ettiği görüşe göre Hz. Hatice önce Ebû Hâle, sonra 'Atîk ile evlenmiştir.⁵⁵

Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le (s.a.s.) evlenmeden önce yaptığı evliliklerden doğan çocuklarının sayısı ve isimleri konusunda da kaynaklarda farklı rivayetler vardır. Hz. Hatice'nin Ebû Hâle ile olan ilk evliliğinden, İbn İshâk'a göre⁵⁶ biri erkek diğeri kız iki çocuğu, İbn Sa'd'a göre ise Hind ve Hâle adında ikisi de erkek çocuğu,⁵⁷ 'Atîk b. 'Âiz ile olan ikinci evliliğinden ise Hind isimli bir kız çocuğu olmuştur.⁵⁸ Üçü de İslâm'ı kabul edip Hz. Peygamber'in ashâbı olmuşlardır.⁵⁹ Hz. Hatice'nin Ebû Hâle'yle evliliğinden; Hz. Muhammed'in (s.a.s.) terbiyesinde yetişip onun şemâline dair rivâyeti ile tanınan Hind ile kardeşleri Hâris ve Zeynep, 'Atîk'le olan evliliğinden ise Abdullah'ın dünyaya geldiği⁶⁰ gibi farklı rivayetler de vardır.

Özetleyecek olursak, birinci evliliğinden Hind ve Hâle isminde iki erkek çocuğu; ikinci evliliğinden de Hind isminde bir kız çocuğu olmak üzere toplam üç çocuğu dünyaya gelmiştir.

47 Başka bir okunuşa göre: Uteyyik.

48 Tercümede sehven "Aziz" olarak verilmiştir. İbn İshâk, *Siyer*, s. 308.

49 İbn Sa'd, VIII, 11.

50 Bazı kaynaklarda "Amr" olarak geçmektedir. Bk. Makrizî, VI, 27.

51 İbnü'l-Esîr, "el-Mahzûmî" ilavesiyle vermektedir. Bk. *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 79.

52 İbn Hişâm, I, 187 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 249); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*'de (VII, 79-80) bu konudaki farklı rivayetlere geniş yer vermektedir.

53 İbn İshâk, s. 229 (Siyer, s. 308); Tahmâz, Abdülhamîd Mahmûd, *es-Seyyide Hadîce Ümmü'l-Mü'mînîn ve Sebbâkatü'l-Halki ile'l-Islam*, Dârü'l-Kalem, Dimaşk 1410/1990, s. 15.

54 İbnü'l-Esîr, VII, 79.

55 Şâmî, XI, 173.

56 İbn İshâk, s. 229; İbn Hişâm, I, 187 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 249-250).

57 İbn Sa'd, VIII,12; Makrizî, Hind ve Haris isminde iki erkek çocuğu olduğunu rivayet etmektedir. *İmtâ'ü'l-Esmâ'*, VI, 27; Zürkânî, Muhammed b. Abdilbaki b. Yusuf el-Misrî, *Şerh 'ale'l-Mevâhibi'l-Ledünniye*, thk. Muhammed Abdülaziz Halidî, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1417/1996, IV, 364.

58 İbn Sa'd, VIII, 11; İbnü'l-Esîr, VII, 79.

59 İbn Hişâm, I, 187 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 250).

60 İbn Hişâm, IV, 243 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, IV, 396); Makrizî, Hz. Hatice'nin 'Atîk'le evliliğinden dünyaya Abdullah isminde bir erkek çocuk getirdiğini rivayet etmektedir. *İmtâ'ü'l-Esmâ'*, VI, 27.

E. Tacirliği ve Hz. Muhammed İle Ticarî Ortaklığı

Hz. Hatice ticaretlerinde ya ücretle adam tutar ya da güvenli bulduğu kimselerle mudarabe⁶¹ yoluyla ticaret ortaklığı yapardı.⁶² Malını çalıştırmak için kişilerle anlaşır, onlarla kâr ortaklığı yapar ve muhtelif yerlere ticaret kervanları gönderirdi.⁶³

Hz. Hatice'nin malvarlığının kaynağı konusunda çeşitli veriler bulunmaktadır. Şöyle ki: Öncelikle Hz. Hatice'nin çok güçlü, uluslararası düzeyde ticari bir geleneği olan Mekke çevresinde yetiştiği bilinmelidir. Kaynaklarımız Hz. Hatice'nin babası Huveylid b. Esed'in malvarlığından bahsetmemekle beraber onun saygın ve etkin bir şahsiyete sahip olduğunu belirtirler. Ayrıca Hz. Hatice'nin vefat eden tüccar ve zengin kocalarından kendisine -kaynaklarda miktar belirtilmemekle beraber- büyük mirasların kaldığı bilinmektedir. Güçlü bir ticari geleneği olan bir ortamda yetişen Hz. Hatice, kendi kişisel becerileriyle de Şam'a Kureyş kervanı içinde erkeklerinkine eşit mal gönderdiği, bilahare kendi kervanlarını yolladığı bilinmektedir. Hatta zamanla onun ticaret kervanları neredeyse bütün Kureyş'in kervanları kadar büyük olmuştur.⁶⁴

Hz. Peygamber'in (s.a.s.), Hz. Hatice hesabına ticarete başlamadan önce de ticaretle uğraştığı, kervanlara katıldığı olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.s.) on küsur yaşında iken, amcası Zübeyr b. Abdulmuttalib'le birlikte, Kureyşlilerin ticaret kervanına katılarak Yemen'e gitmişti.⁶⁵

Taberî, kesin bir tarih belirtmeksizin, Hz. Hatice'nin bir defasında Hz. Muhammed (s.a.s.) ile başka bir kişiyi Tihâme yakınlarındaki Hubâşe⁶⁶ pazarına gönderdiğini nakletmekte,⁶⁷ elbise ve diğer bazı eşya ticareti yaptıktan sonra Mekke'ye döndüklerini kaydetmektedir.⁶⁸ Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s.), Hz. Hatice hesabına Cüreş⁶⁹

61 Mudarabe: Bir taraftan sermaye diğer taraftan emek ve çalışma üzerine kurulan bir ortaklık çeşididir. Geniş bilgi için bk. *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Red. İsmail Karagöz, İbrahim Paçacı, DİB Yayınları, Ankara 2005, s. 456.

62 İbnü'l-Esîr, VII, 80.

63 İbn Sa'd, VIII, 12.

64 Şâmî, II, 142; Dûmî, s. 10.

65 İbn Kesîr, *Tarih*, II, 435.

66 Hubâşe, 197 (813) yılına kadar Hicaz-Yemen kervan yolu üzerinde kurulan panayırdır. Burası Mekke'nin güneyinde olup Mekke'ye altı günlük mesafededir. Bk. Kallek, Cengiz, "Hubâşe", DİA, İstanbul 1998, XVIII, 264-265.

67 Taberî, II, 368; İbn Seyyidinnâs, I, 119; Hamidullah, s. 63-64.

68 Makrizî, I, 15.

69 Cüreş, Yemen'in Mekke tarafına düşen büyük ve geniş şehirlerinden biridir. Harabeleri bugün mevcut olan Cüreş, İslam öncesi dönemde etrafı surlarla çevrili müstahkem bir vilayetti. Cins develeri, üzüm-leri ve deri mamülleriyle bilhassa harp malzemelerinde o vakte göre gelişmiş tekniklere sahip olması bakımından şöhret bulmuştur. Geniş bilgi için bk. Önkâl, Ahmet, "Cüreş", DİA, İstanbul 1993, VIII, 137.

pazarına iki kere ticarî sefer yapmış⁷⁰ ve her sefer için, kendisine ücret olarak iki erkek genç deve verilmiştir.⁷¹

Her halde bu ilk denemelerin sonucu olarak Hz. Hatice Hz. Muhammed'e (s.a.s.), Suriye'ye bir kervan götürmek gibi çok daha önemli bir görev vermiştir.⁷² Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'i Şam'a göndermesi için Hz. Hatice'yle konuşmuş ve Hz. Hatice de bu teklifi kabul etmiştir.⁷³ Şöyle ki: Belâzürî'ye göre Ebû Tâlib, Hz. Muhammed (s.a.s.) 20 yaşını geçince ona Hz. Hatice'den iş istemesini tavsiye etti.⁷⁴ İbn Sa'd'a göre ise Hz. Peygamber (s.a.s.), 25 yaşına geldiğinde Mekke'de "el-emîn" diye çağrılıyordu. Hz. Hatice, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) doğru sözlü, son derece güvenilir ve güzel ahlaklı olduğunu öğrenince ona, kölesi Meysere'yle birlikte, Şam'a göndereceği ticaret malının başında tacir olarak gitmesini teklif etmiş ve kabul ettiği takdirde kendisine diğer tacirlere verdiği kadar daha çok vermeyi vaat etti. Hz. Peygamber de (s.a.s.) onun bu teklifini kabul etti.⁷⁵

Dönüşte Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Meysere, Hz. Hatice'ye her şeyin yolunda gittiğini söylemek ve bu yolculukta her zamankinin iki katı kâr elde ettiklerini bildirmek için kervan henüz şehre girmeden Hz. Hatice'nin yanına geldiler.⁷⁶ Sonuçtan memnun kalan Hz. Hatice de, aynı şekilde Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ücretinin iki katını ödedi. Yola çıkarken iki deve vaat etmişti. Köle Meysere de maldaki artışı, halkın Hz. Muhammed (s.a.s.) hakkındaki sözlerini ve kendisine çok kibar biçimde davranmış olan Hz. Muhammed'e (s.a.s.) övgülerini saymakla bitiremiyordu.⁷⁷

F. Hz. Muhammed İle Evliliği ve Çocukları

1. Hz. Muhammed İle Evliliği

Hz. Hatice, daha önce bahsedildiği gibi Hz. Peygamber'le evlenmeden önce iki defa evlenmiş ve dul kalmıştı. İkinci kocasının ölümünden sonra Kureyş'in ileri gelenlerinden bazıları soylu, namuslu, akıllı, zengin ve güzel oluşu sebebiyle kendisiyi-

70 Afzalurrahman, Hz. Peygamber'in (s.a.s) Hatice adına Suriye'ye yaptığı seferden başka, ikisi Hubâşe ikisi de Cüreş'e olmak üzere dört ticarî sefere katıldığını bildirmektedir. Ayrıca Arap yarımadasının doğu kısmında yer alan Bahreyn'e de birkaç sefer yaptığı, bunun Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki bir hadisle teyit edildiği ifade edilmektedir. Bk. Afzalurrahman, II, 272.

71 Hz. Peygamber'in (s.a.s) İslam öncesi seyahatleri için bk. Şulul, Kasım, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İnsan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008, s. 123-124; Afzalurrahman, II, 271-277.

72 Taberî, II, 367; Hamidullah, s. 64.

73 Belâzürî, I, 107.

74 Belâzürî, I, 106.

75 İbnü'l-Esîr, VII, 80.

76 Hz. Hatice'nin yanına Meysere'nin yalnız gittiği, Hz. Peygamber'in ise Kâbe'yi tavaf ettikten sonra Hz. Hatice'nin yanına vardığı da rivayet edilmiştir. Kazıcı, s. 89.

77 Belâzürî, I, 107.

le evlenmek istedi; ancak Hz. Hatice bu tekliflerin hiçbirini kabul etmedi.⁷⁸ Ona evlenme teklif edenler arasında daha sonra Ebû Cehîl olarak bilinecek 'Amr b. Hişâm da vardı.⁷⁹ İkinci kocasının da ölmesi üzerine kendini çocuklarının terbiyesi ve yapmakta olduğu ticaret işlerini idare edebilmek için bütün bu tekliflerden uzak kalmayı tercih ediyordu.

Rivâyetlerden anlaşıldığına göre, Hz. Hatice'yi Hz. Peygamber (s.a.s.) ile evlenme fikrine götüren sebepler arasında akrabası oluşu, cemiyette şerefli, emniyetli, güzel huylu ve doğru sözlü oluşu, alışverişteki dürüstlüğü ile Meysere'nin Hz. Muhammed'de gördüğü bazı durumları efendisine haber vermesi sayılabilir.⁸⁰

Hz. Hatice nesep bakımından Kureyş kadınlarının en soylusu,⁸¹ en şerefli ve en zengini idi. Güçleri yetecek olsa kavminin bütün erkekleri Hz. Hatice'yle evlenmek isterlerdi.⁸² Hz. Hatice evlenme teklifinde bulununca,⁸³ Hz. Peygamber (s.a.s.) bunu amcalarına söyledi. Daha sonra Hz. Hatice düğün töreni için bir tarih belirledi. Belirlenen gün geldiğinde Hz. Hatice'yi istemeye Hz. Peygamber'in amcalarından Ebû Tâlib⁸⁴ veya Hamza⁸⁵ onunla beraber gitti.⁸⁶ Hz. Peygamber'le (s.a.s.) dünürlüğe gidenin Ebû Tâlib olduğu, beraber gitmiş olsalar bile Hamza'dan yaşlı olduğundan⁸⁷ nikâh teklifini Ebû Tâlib'in yaptığı ifade edilir.⁸⁸

Ebû Tâlib, Hz. Hatice'yi amcası 'Amr b. Esed'den⁸⁹ Hz. Peygamber'e (s.a.s.) iste-

78 Taberî, II, 368; İbn Hacer, VII, 83; Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465.

79 En Öndekiler, s. 41.

80 İbn Hacer, VII, 82.

81 Taberî, II, 368; Taberî'de geçen "Vasat" kelimesini bazı tarihçiler "Orta" anlamında yorumlayarak, Hatice'nin soy bakımında orta seviyede olduğunu ifade etmişlerdir. Hâlbuki "Vasat" kelimesi şahitlik ve nesep konularında üstünlük ve övgü ifade eder; diğer konularda "Orta" manasına gelir. Nesep yönünden vasat olmak demek; ailenin daha köklü olması ve dağınık olmaması, dolayısıyla soyla ilgili iftira ve iddialardan uzak olması demektir. Âyetlerin de delil olarak gösterildiği geniş bir izah için bk. Süheyfî, II, 153; İbn Seyyidinnâs, I, 117; Şâmî, II, 152.

82 İbn Sa'd, I, 105.

83 Bu rivayetlerin yanı sıra, Hz. Hatice'nin Ebû Tâlib'i çağırıp, Hz. Muhammed'le (s) evliliği konusunda amcası ile görüşmesini istediği, Ebû Tâlib'in çok şaşırıp: "Benimle şaka etme!" dediği de ifade edilmektedir. Bu vb. rivâyetler için bk. Şâmî, II, 148-149.

84 İbn Hişâm, I, 189 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 252).

85 Taberî, II, 368; İbnü'l-Esîr, VII, 80; İbn Kesîr, *Tarih*, II, 457.

86 Nisâbü'rî'ye göre de Ebû Tâlib, kavminden on kişiyle beraber gidip, Hatice'yi amcası 'Amr'dan istemiş ve nişanlamıştır. Bk. Şâmî, II, 150.

87 Zürkânî, IV, 365.

88 İbn İshâk, s. 60 (Siyer, s.134); İbn Hişâm, I, 189 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 252).

89 Afzalurrahman'da sehven ya da tercüme hatası olsa gerek, vasisi olan amcasının adı Ömer b. Esed olarak geçmektedir. Bk. *Sîret Ansiklopedisi*, II, 154. Bu isim ilk dönem kaynaklarda 'Amr olarak geçmektedir.

di. Hz. Hatice'yi Esed b. Esed'ten, babası Huveylid b. Esed'den⁹⁰ ya da kardeşi 'Amr b. Huveylid'den istediklerine dair rivayetler⁹¹ varsa da daha önce ifade edildiği üzere babası Huveylid, Ficâr savaşları sırasında hayatını kaybettiği için⁹² örfе uygun olan amcasından istenmiş olmasıdır.⁹³ Hz. Hatice bağımsızlığını kazanmış biri olsa da, asil ailelerin geleneği olarak dul kadın evin en büyük erkeğinin vesayeti altında olduğundan,⁹⁴ nikâh işlemleri için örfen amcası 'Amr b. Esed'in onayı gerekmektedir.⁹⁵

Zehebî (ö. 748/1348), bu olayı rivayet eden ravi Ömer b. Ebû Bekr el Mavsîlî'nin "Hatice'yi evlendirenin amcası olduğunda icma var" dediğini ve İbn Sa'd'ın⁹⁶ da kıs-sayı bu şekilde naklettiğini bildirir.⁹⁷ Müemmeli'ye göre, Hz. Hatice'yi Hz. Peygamber'le (s.a.s.) evlendiren kişi amcası 'Amr b. Esed'dir ve bu görüş ittifakla kabul edilmiştir. Süheylî de bu görüşü tercih etmiştir.⁹⁸

Bazı tarihçiler o dönemdeki töre hakkında bazı bilgiler vermektedirler. Şayet bunlar sağlam bilgiler ise, o dönemde Mekke'nin toplumsal hayatı ve kadınların durumu hakkında bizleri aydınlatmış olacaktırlar. Nakledildiğine göre Hz. Hatice, belki de Hz. Muhammed'in (s.a.s.) fakirliği yüzünden itiraz etmesinden çekinerek, önceden amcasının iznini almaya cesaret edememişti. Ailenin diğer üyeleri gibi onu da davet etmiş,⁹⁹ ama toplantının gerçek amacını belirtmemiştir.¹⁰⁰ Ebû Tâlib ise, töre gereği söz almak için Hz. Hatice'nin işaretini beklemekteydi.¹⁰¹ Yemek esnasında Hz. Hatice, özellikle amcasının içkisine dikkat ediyordu. Amcası sarhoş olmaya başlayınca, yeğeni onun üzerine Bürd-i Yemanî diye anılan Yemen işi alacalı kumaştan güzel bir kaftan¹⁰² giydirip üzerine safranla hazırlanmış haluk denen bir koku sürdü.

90 İbn Kesîr, *Tarih*, II, 460; Hatice'nin babasından istenmesiyle ilgili Zührî'nin Sîre'sinde geçen geniş rivayet için bk. Şâmî, II, 151.

91 İbn Hişâm, I, 190 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 252); Taberî, II, 368.

92 İbn Sa'd, VIII, 13; İbn Hacer, VII, 83.

93 Süheylî, II, 154; Zehebî, Siyer, III, 412.

94 Afzalurrahman, II, 154.

95 Hamidullah, s. 68.

96 İbn Sa'd, VIII, 13.

97 Zehebî, *Tarih*, I, 128-129.

98 Süheylî, II, 104; İbn Kesîr, *Tarih*, II, 460.

99 'Amr b. Esed, Ebû Tâlib, Hamza, Muhammed, Varaka b. Nevfel ve Huzeyme davet edilenler arasındaydı. Afzalurrahman, II, 154.

100 Hamidullah, s. 68; Hatice böyle yapmakta haksız da değildi. Çünkü amcası böyle bir işe karşıydı. Hatice'nin servetini bir yerde toplayıp aile içinde muhafaza etmek yerine, servetini dağıtacağını düşünüyordu. Bk. Afzalurrahman, II, 154.

101 Hamidullah, s. 68.

102 el-Yâ'kûbî, Ahmed b. Ebî Yâ'kûb b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih, *Tarihü'l-Yâ'kûbî*, I-II, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1423/2002, II, 20.

Hiz. Hatice'nin koyun etinden yaptırdığı yemekler yenildikten sonra Hiz. Hatice Hiz. Muhammed'e, "Amcan Ebû Tâlib'e söyle de, şu mecliste beni sana, amcamdan iste-sin!" dedi.¹⁰³ Yine, töre gereği ayağa kalkan Ebû Tâlib, usulen kızın aile büyüğünün rıza göstermesini istedi ve bir konuşma yaptı. Ebû Tâlib yaptığı konuşmada: "Allah'a hamd olsun ki, bizi İbrahim'in zürriyetinden, İsmail'in neslinden, Maad'in mâdenin-den ve Mudar'ın aslından yarattı. Bize hac ve ziyaret edilecek bir beyt, içinde emni-yet ve huzura kavuşulacak bir Harem ihsan etti. Bizi Beyt'inin bakıcısı ve Harem'inin yöneticisi kıldı.¹⁰⁴ Bizi böylece halkın hâkimi ve başkanı yaptı. İçinde bulunduğumuz beldemizi bize bereketli kıldı. Kardeşimin oğlu Muhammed b. Abdullah'la Ku-reyş'ten kim tartılsa, muhakkak bu soy-sopça, akıl ve faziletçe ona üstün tutulur; ken-disiyle kim ölçülse, bu, ondan büyük gelir. Malı az olsa da, mal dediğin nedir ki? Tez geçici bir gölgedir; alınır verilir iğreti bir şeydir! Muhammed'in, Abdulmuttalib ve Hâşim gibi şanlı ataların torunu olduğunu bilirsiniz. Kendisi şimdi, kızınız Hatice bint Huveylid'le evlenmeyi arzu etmektedir. Aynı şekilde Hatice de, onunla evlenme-yi istemektedir. Hatice'ye, kendi malımdan, mehir olarak ne vermemi istersiniz? Val-lahi bundan sonra yeğenimin haberi büyük, hal ve şanı ulu olacaktır!" dedi.¹⁰⁵

Hiz. Hatice'nin amcasının oğlu ve yakın dostu Varaka b. Nevfel de işin iç yüzünü biliyordu. Ebû Tâlib konuşmasını tamamlayınca, o da kalkıp, "Muhammed'in, çök-mesi için burnuna sopayla vurulmaya ihtiyaç duymayan soylu bir deve gibi oldu-ğunu" söyleyerek öneriyi desteklediğini belirtti ve şöyle dedi: "Allah'a hamd olsun ki, bizi de anlattığın gibi yarattı. Saydığın fazilet ve şereflerle de mümtaz kıldı. Biz de Arapların ulu kişisi ve başkanımız. Siz de böylesiniz. Ne Araplar sizin faziletinizi in-kâr, ne de insanlardan hiçbiri sizin iftihar ettiğiniz şeyleri, şerefınızı reddeder. Biz de sizinle hısımlık kurmayı ve şereflenmeyi arzu ediyoruz. Ey Kureyş cemaati! Şahit olunuz ki ben, Hatice bint Huveylid'i, dört yüz dirhem mihirle Muhammed b. Abdul-lah'a nikâhladım!" şeklinde kısa bir konuşma yaptı ve sustu.¹⁰⁶

Ebû Tâlib, "Ben, Hatice'nin amcasının da konuşmasını istiyorum!" dedi. Bunun üzerine 'Amr b. Esed, "Ey Kureyş cemaati! Siz şahit olunuz ki, ben de Hatice bint

103 İbn Habîb, s. 79; Belâzürî, I, 107; Afzalurrahman, Makrizî'deki çok kısa bilgi dışında (Bk. İmta'ü'l-Esmâ', I, 18) ulaşabildiğimiz kaynaklarda rastlayamadığımız bir bilgi aktararak, Hatice'nin sürpriz bir konuşma yaptığını ve Muhammed'i, işini başarıya ulaştıran, servetini arttıran başarılı ve üstün bir ki-şi olarak takdim ettiğini söylemektedir. Hatice'nin konuşmasına devamla Muhammed'in dürüstlüğü, güvenilirliği ve soyunun asaletinden de uzunca bahsettiğini ve: "İtibar sahibi her kadın için böyle bir erkekle evlenmek şereftir." dediğini ve bütün misafirlerin alkışladığını kaydeder. Bk. *Sîret Ansiklo-pedisi*, II, 154.

104 Yâkubî, II, 20, Zürkânî, I, 201.

105 Yâkubî, II, 20; Şâmî, II, 150.

106 Süheylî, II, 155; Şâmî, II, 150; Hamidullah, s. 68.

Huveylid'i Muhammed b. Abdullah'a nikâhladım!" dedi. Hazır bulunan Kureyş'in ileri gelenleri buna şahit oldular. 'Amr b. Esed'in yaptığı konuşmada, yeğeni Hatice'nin Muhammed'le nikâhlanmasını benimsediği¹⁰⁷ ve bunun engellenmemesini arzu ettiği rivayet edilir.¹⁰⁸ Alışıl gelmiş kutlamalar arasında, davetliler yeni evlilerin başına atılması adet olan kuru hurma ve şekerleri kapıştılar. Bununla birlikte 'Amr'ın, Ebû Tâlib'in yetimine kız veremeyeceğini söyleyerek bu evliliğe itiraz ettiği,¹⁰⁹ fakat Hz. Hatice'nin de ondan asla vazgeçmek istemediğini görünce, susması gerektiğini anlayıp gönül rızası ile kocanın karısını kendi evine götürmesine izin verdiği¹¹⁰ ne dair rivayetde bulunsa da bu rivayetlerin güvenilir olmadığı belirtilmektedir.¹¹¹ Ayrıca Hz. Hatice'nin tek yaptığı da, amcasının fakirliğe karşı gösterdiği önyargılara rağmen, sadece kendi hakkını savunmaktı.¹¹²

Ebû Tâlib, Hz. Hatice'nin evinde yapılan toplantıda yeğeni Muhammed için Hz. Hatice'ye mihr olarak 500 (veya 400) dirhem¹¹³ vereceğini söyledi. İbn Habîb'e göre Hz. Hatice'ye mihr olarak 12 ukıyye;¹¹⁴ Belâzürî'ye göre ise 12 ukıyye 1 neş altın verildiği,¹¹⁵ yirmi dişi genç deve¹¹⁶ verilmesinin taahhüt edildiği, develerin, Hz. Peygamber tarafından mihre ilave edildiği rivayet edilmektedir.¹¹⁷ Bir ukıyyenin 40 dirhem; bir neş'in de yarım ukıyye, yani 20 dirhem olduğu hesap edilirse yukarıda geçen 500 dirhem mihre karşılık geldiği görülmektedir. Hz. Peygamberin zevcelerinden çoğunun mihrinin, on ikişer ukıyye ile birer neş olduğu rivayet edilmektedir.¹¹⁸ Bu miktarın o günlerde yüksek sınıftan kadınlar için belirlenmiş mihr miktarı olduğu rivayet edilmektedir.¹¹⁹

Hz. Hatice düğünde tefler çaldırdı, oyunlar oynattı. Düğün yemeği verildi.¹²⁰

107 Şâmî, II, 150.

108 İbn Sa'd, VIII, 13; İbn 'Abdilber, IV, 1818.

109 İbn Hişâm, I, 190 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 252). Yine aynı sayfada, Zührî'den nakledilen bir rivayette bu durumla ilgili olarak Mekke ehlinde bir şâir şöyle demiştir: "Ey Hatice! Muhammed'den yüz çevirme. O Muhammed ki Ferkad (kutup) yıldızı gibi parlayan bir yıldızdır."

110 İbn Sa'd, I, 106; Hamidullah, s. 68-69.

111 Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465.

112 Hamidullah, s. 69.

113 Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465.

114 İbn Habîb, s. 79.

115 Belâzürî, I, 107.

116 İbn Hişâm, I, 190 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 253).

117 Verilen mihrle ilgili farklı rivâyetler için bk. Şâmî, II, 150.

118 Zürkânî, IV, 366.

119 İbn Habîb, s. 79.

120 Zürkânî, I, 201.

Adet olduğu üzere gelinin eve gelişinde - evliliği kutlamak için- iki deve kesilip ikram edilen bu düğüne en az iki yüz kişinin davet edildiği tahmin edilmektedir.

Hz. Hatice ile Hz. Peygamber (s.a.s.) hicretten 28 yıl, bi'setten 15 yıl önce¹²¹ evlendiler.¹²² Bu da miladî 595 yılına denk gelir.¹²³ Hz. Hatice vefat edinceye kadar Hz. Peygamber'le (s.a.s.) 24 yıl¹²⁴ birkaç ay veya 25 yıl evli kaldı.¹²⁵

Düğünde bulunanlar arasında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sütanesi Halime'nin de bulunduğu, cömert gelininden hediye olarak aldığı 40 baş koyun ile kavmine döndüğü de rivayet edilmektedir.¹²⁶

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hz. Muhammed (s.a.s.), eşi Hz. Hatice'nin evinde ikamet etmek üzere Ebû Tâlib'in evinden ayrıldı. İkisi arasında mutlu bir aile hayatı geçti. Sevgi, saygı, bağlılık ve iyi geçim üzerine kurulan bu evlilik İslâm tarihi boyunca günümüze dek örnek aile yuvası olarak gösterilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.s.), Hz. Hatice ile evlendikten sonra geçim sıkıntısından kurtuldu ve müreffeh bir hayat sürmeye başladı. Evlilikten sonra kendi hesabına ticaretle uğraşmakla birlikte, hanımının ticarî işleriyle eskisi gibi ilgilenmeyi de sürdürdü. Zira Mekkelilerde kadının serveti evlilikle birlikte asla kocanın olmaz, bu malların mutlak mülkiyeti yine kadına ait olmaya devam ederdi.

Hz. Peygamber (s.a.s.) Hz. Hatice ile evlendiği zaman, Ebû Tâlib son derece sevindi ve “Allah'a hamd olsun ki, bizden bütün sıkıntıları ve üzüntüleri giderdi” dedi.

Hz. Hatice vefat edinceye kadar Hz. Peygamber (s.a.s.) başka bir kadınla evlenmedi.¹²⁷ Ezrakî'ye göre Hz. Hatice'nin evi Safa ile Merve arasındaki Attarlar Çarşısı civarında, Adıyy b. Hamraü's-Sakaff'nin evinin arkasında idi. Eve girilince, kapının sol tarafında bir arşın bir karış çapında bir taş vardı. Hz. Hatice bütün çocuklarını bu evde dünyaya getirmiş, kızlarıyla beraber daima bu evde oturmuşlar, kendisi de bu evde vefat etmişti. Hz. Peygamber Medine'ye hicret edinceye kadar da buradan ay-

121 İbn Hacer, VII, 82; Hamidullah, s. 69.

122 İbn İshâk, s. 61 (Siyer, s.134).

123 Hamidullah, bugün bile, en azından Hindistan ve Türkiye'deki Müslümanlar arasında nikah kıyılırken, imamın, diğer dualara ek olarak: “Allah bu çiftte, Âdem ile Havva... ve Muhammed ile Hatice arasında gerçekleşen sevgi ve muhabbetin aynısını nasip etsin.” şeklinde bir duayı da okuduğunu ifade ederek bu evliliğin dünyanın en mutlu evliliklerinden biri olduğunu ifade eder. Bk. *İslam Peygamberi*, s. 69.

124 İbn 'Abdilber, IV, 1818.

125 İbn Kuteybe, s. 133.

126 Dûmî, s. 16.

127 Süheylî, II, 156.

ılmamıştı. Medine'ye hicret ettiği zaman bu evi, amcası Ebû Tâlib'in oğlu Akîl zapt etti. Muaviye b. Ebî Süfyan, halifeliği sırasında bu evi ondan satın alıp mescid haline getirmiştir.¹²⁸

2. Hz. Muhammed İle Evliliğinden Olan Çocukları

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) İbrahim¹²⁹ hariç tüm çocukları Hz. Hatice'den olmuştur.¹³⁰ Hz. Hatice'nin dünyaya 6 çocuk getirdiği¹³¹ kabul edilmekle beraber farklı rivayetler de vardır. Genel kabul gören görüş Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le (s.a.s.) evliliğinden 2 erkek 4 kız olmak üzere 6 çocuğu olduğudur.¹³² İbn İshâk'ın naklettiği bir rivayete göre Hz. Hatice'nin, Hz. Peygamber'le (s.a.s.) evliliğinden iki oğlu,¹³³ diğer bir rivayete göre üç oğlu ile dört kızı dünyaya gelmiştir.¹³⁴

Hz. Hatice'nin; Kâsım, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Fâtıma ve Abdullah (Tâhir, Tayyip) adındaki çocuklarının hepsinin bi'setten önce doğdukları rivayet edilmekle beraber¹³⁵ Abdullah'ın İslamî dönemde doğduğu rivayeti ağırlık kazanmaktadır.¹³⁶ İbn Hişâm'a göre kızların en büyüğü Rukiye'dir. Sonra Zeynep ardından Ümmü Gülsüm, sonra Fâtıma gelir.¹³⁷ Fakat kızlar içinde en büyüğünün Zeynep olduğu daha sonra Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma'nın doğduğu şeklindeki sıralama daha doğru kabul edilmektedir.¹³⁸ Bazı kaynaklarda Abdullah, Tâhir ve Tayyip'in aynı çocuk olduğu¹³⁹ İslamiyet'ten sonra doğduğu için bu çocuğun Tayyip ve Tâhir lakabıyla anıldığı kaydedilmektedir.¹⁴⁰ Erkek çocuklarının kızlardan sonra dünyaya geldiği ve İslam gelmeden önce daha bebekken vefat ettikleri¹⁴¹ rivayet edilmektedir. Genel

128 el-Ezrakî, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed b. Muhammed, *Ahbâru Mekke vemâ câe fi-hâ mine'l-âsâr*, thk. Rüşdi Sâlih Melhas, Mektebetü's-Sekâfe, 10. Baskı, Mekke 1423/2002, II, 199; Taberî, II, 197, 198.

129 İbrahim'in annesi Mariye el-Kâbtîyye olup Hz. Peygamber'in (s.a.s) cariyesidir. O, Mısır'da Nil'in kuzeyinde Saîd bölgesinde bulunan Ansinâ beldesinin Hafn kasabasındandır. Onu Hz. Peygamber'e Mukavkis hediye etmiştir. İbn Hişâm, I, 191 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 253).

130 İbn Sa'd, VIII, 13; Taberî, II, 368; İbn 'Abdilber, IV, 1817; İbn Hacer, VII, 82.

131 İbn Sa'd, VIII, 13; İbn 'Abdilber, IV, 1818; İbn Hacer, VII, 83.

132 İbn Sa'd, VIII, 13; İbn 'Abdilber, IV, 1818; İbn Hacer, VII, 83. Farklı rivayetler için bk. Şâmî, XI, 28.

133 İbn İshâk, s. 229 (Siyer, s. 308).

134 İbn İshâk, s. 229 (Siyer, s. 308-309).

135 İbnü'l-Esîr, VII, 81.

136 İbn Sa'd, VIII, 13; İbn Hacer, VII, 83; Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465; *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, ilmî müşavir ve red. Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yayınları, İstanbul 1986, I, 339.

137 İbn Hişâm, I, 190 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 253).

138 İbn Sa'd, VIII, 13; İbn Hazm, s. 16; Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465.

139 İbn Hazm'da geçen rivayete göre Kâsım dışında dünyaya gelen çocuğun isminin Abdullah, Tâhir, Tayyip veya Abdî'l-Uzzâ olduğu hakkında ihtilaf edilmiştir. Bk. Cemhere, s. 16.

140 İbn Sa'd, VIII, 13; İbn Hacer, VII, 83; Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465.

141 İbn İshâk, s. 229 (Siyer, s. 308).

kabul gören görüş ise, oğullarının büyüğünün Kâsım olduğu, kızlardan önce dünyaya geldiği, iki yaşına kadar yaşadığı, Hz. Peygamber'in Arap âdetlerine göre onun adıyla "Ebü'l-Kâsım" olarak künyelendiği daha sonra Abdullah'ın dünyaya geldiği rivayetidir.¹⁴² Erkek çocukları İslamî döneme yetişmemişlerdir. Kız çocukları ise İslamî döneme yetiştiler, ona iman edip Medine'ye hicret ettiler.¹⁴³ Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Hz. Hatice'den olan çocuklarının tamamında ebeliğini ve aynı zamanda sütanneliğini Safiye bint Abdulmuttalib'in cariyesi olan Ümmü Rafi' Selmâ Hatun yapmıştır.¹⁴⁵ Doğumdan önceki tıbbî hazırlıkları da bu hanım yapmıştı. Selmâ Hatun, İbrahim'in ve Hz. Fâtıma'nın oğullarının da doğum ebesi idi.¹⁴⁶ Her erkek çocuğu için iki, kız çocuğu için ise bir koyun akıka kurbanı kesildi. O dönemde çocuklar doğmadan önce onları emzirecek sütanne seçilirdi.¹⁴⁷

II. İslam Döneminde Hz. Hatice

A. İlk Vahiy Geldiğinde Hz. Muhammed'e Destek Oluşu

Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatındaki en önemli rollerinden biri, peygamberlik geldiği zaman kendisine herkesten önce iman etmesi ve onu bütün varlığı ile desteklemesidir.¹⁴⁸ O, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ağır emaneti almaya hazırlanacağı ortamı hazırlamak üzere verilmiş büyük bir yardımcıydı. Hz. Hatice, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) öteden beri sevdiği uzlet hayatına çekilmesine imkân hazırladı. Hz. Peygamber'e (s.a.s.) hiçbir ihtiyacını arz etmiyor, aksine onun ihtiyaçlarını karşılamak için varını yoğunu seferber ediyordu. Ayrıca ondaki ruhî gelişmeleri benimsiyor, ona destek oluyordu.¹⁴⁹

Peygamberlik gelmeden önce Hz. Muhammed'in (s.a.s.) şehirden uzakta, özellikle Hira'da tefekkür yoluyla ibadet ettiği günlerde Hz. Hatice onunla hep meşgul oluyor, Hira mağarasına gittiğinde onu uzaktan gözetiyor, eve dönmesi geciktiği zaman hizmetkârları vasıtasıyla ona ulaşıyordu. Hz. Hatice'nin bazen Hira'ya Hz. Peygamber (s.a.s.) ile gittiği de oluyordu.¹⁵⁰ Hz. Peygamber (s.a.s.) Hira dağına giderken, azı-

142 İbn Hişâm, I, 190 (Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi, I, 253); İbn Kuteybe, s. 141.

143 İbn İshâk, s. 61 (Siyer, s. 134).

144 İbn Sa'd, VIII, 107; İbn Sa'd'da başka bir yerde, 'Ukbe'nin Mevlâsı Selmâ olarak geçmektedir. Bk. *Tabakâtü'l-Kübrâ*, VIII, 13.

145 İbn Sa'd, VIII, 107.

146 İbn 'Abdülber, IV, 1862; İbnü'l-Esîr, VII, 147.

147 Şâmî, XI, 28.

148 Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465.

149 *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, I, 210.

150 İbn Hişâm, I, 252. Hamidullah, İbn Hişâm'da geçen Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hatice ile beraber inzivaya çekildiği rivayetini tuhaf karşılamakta, Hatice'nin yiyecek getirmek için zaman zaman onu görmeye gittiğini ifade etmektedir. Bk. *İslam Peygamberi*, s. 76.

ğını da yanında götürürdü. Azığı tükenince Hz. Hatice'nin yanına döner, bir o kadar zaman için daha azık alır giderdi.¹⁵¹ Hz. Peygamber (s.a.s.) Hira'daki mağarada inzivaya çekilmeyi, yalnız kalmayı o kadar çok seviyordu ki, vaktinin çoğunu burada geçiriyordu. Bunun üzerine Kureyş kadınları Hz. Hatice'ye “Sen Muhammed'in uğrun-da nice fedakârlık yaptın, pek çok mal sarf ettin. O ise şimdi seni terk edip gidiyor.” dediklerinde o: “Sizin düşündüğünüz şeyler benim hatırıma bile gelmez. Hatırımda olan şeyler ise yakında ortaya çıkmalı.” diyordu. Resûlüllah (s.a.s.) inzivadan dönüş-te Kâbe'yi tavaf edip evine dönüyordu.¹⁵²

Rivayete göre Cebrail, Allah'ın emrini tebliğ edip ayrıldıktan sonra Hz. Peygam-ber'in (s.a.s.) vücudundan ter boşandı. Hz. Hatice bu durumu görüp Hz. Peygamber'e biraz dinlenmesini tavsiye edince, Hz. Peygamber (s.a.s.): “Ey Hatice! Dinlenmek için vakit yoktur” diyerek, insanları hakka davet görevini yerine getirmek üzere ha-rekete geçti. Onun çağrısını ilk olarak eşi Hz. Hatice kabul etti.¹⁵³

B. Hz. Hatice'nin İslam'ı Desteklemesi ve Boykot Yılları

Hz. Peygamber'e destek konusunda Hz. Hatice'nin herkesten ileride olduğu kabul edilmektedir.¹⁵⁴ Hz. Hatice zengin biriydi. Hem kendi yardımseverliği hem de kocasının etkisiyle, İslam'dan önceki yıllarda bile servetini fakirlere yardım için harcardı. İslamî dönemde de servetini Allah yolunda sarf etmekten geri durmadı.¹⁵⁵ İlk vahiy-ler sırasında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) içine düştüğü çalkantılı ruh halinde ona destek olan Hz. Hatice'dir. Hıristiyan yeğeni Varaka'nın İslam'a meyli ile Mekke'de yaşayan Hıristiyan Addâs'ın İslam'ı kabulü Hatice'nin ikna çabalarının bir sonucuydu.¹⁵⁶ Hz. Hatice evinde hizmet görmekte olan erkek ya da kadın, tüm kölelerine yeni dini an-latmaktan geri durmamıştı.¹⁵⁷

İslamiyet açıkça anlatılmaya ve yaşanmaya başladığı, Müslümanların sayısının çoğaldığı yıllarda Kureyş müşrikleri, Müslümanlara olanca güçleriyle eziyet etmeye başladılar. Abdülmuttalib oğullarıyla bir arada oturmamak, onlarla alış veriş etme-mek, evlerine gitmemek, hülâsa onlara karşı sosyal ve ekonomik boykot uygulamak ve bu boykotlarını da, Muhammed'i öldürmelerine veya kendilerine teslim etmeleri-ne kadar sürdürme hususunda karar aldılar.¹⁵⁸

151 İbn İshâk, s. 112 (Siyer, s.188).

152 Kazıcı, s. 103.

153 *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, I, 203-204.

154 Savaş, Savaş, Rıza, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul 1991, s. 64.

155 Afzalurrahman, II, 138.

156 Süheylî, I, 156.

157 Hamidullah, s. 151-152.

158 İbn Kesîr, *Tarih*, III, 126-127.

Hz. Hatice, mahalle sakinlerini geçindirmek için bütün malını harcadı. Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Ebû Tâlib de bu yolda bütün mallarını harcadılar.¹⁵⁹ Şehirde Müslümanlar aleyhine başlatılan bu bojkot hareketi sırasında, Hz. Hatice'nin yeğenleri de zaman zaman kendilerini büyük tehlikelere atarak, kuşatma altındaki insanlara yiyecek taşımışlardı.¹⁶⁰

İbn Habîb'e göre bojkot bi'setten 5 yıl 11 ay 21 gün sonra başlayıp 3 yıl sürmüştür ve bojkotun bitiminden 6 ay sonra Ebû Tâlib, ondan 3 gün sonra ise Hz. Hatice vefat (m. 620) etmiştir.¹⁶¹

C. Hz. Hatice'nin Vefatı (Hüzün Yılı)

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) İslam'ı tebliğ sırasında karşılaştığı güçlüklerde ve sıkıntılı anlarında kendisine en büyük yardım ve desteği sağlayan iki yakını; hanımı Hz. Hatice ile amcası Ebû Tâlib'i bi'setin onuncu yılında kaybetti. Müslümanlar iktisâdî ablukadan çıktıktan kısa bir süre sonra Ebû Tâlib hastalanmış yatıyordu. Ebû Tâlib, kuvvet ve dirayetiyle Hz. Peygamber'i (s.a.s.) çocukluğundan beri korumuş, gelen belalara adeta bir zırh olmuştu. Bu konuda onun şu beyti nakledilir: "Vallahi, hepsi beni çiğneyip geçmedikçe Muhammed'e ulaşamazlar." Ebû Tâlib muhasaranın sona ermesinden altı ay sonra seksen yedi yaşında öldü.¹⁶²

Hz. Hatice İslam davasında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sadık bir yardımcısıydı. Hz. Peygamber (s.a.s.) derdini ona açar, teselliyi onda bulurdu.¹⁶³ Hz. Hatice, Müslümanlığı ilk kabul eden kişi olmakla hem ulaşılabilir bir şerefe erişmiş, hem de tebliğin o ilk günlerinde şahsî gücü, malı, mevkii, son derece nazik davranışı ve ince ruh haliyle Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanında yer almış, ona büyük destek olmuştu.

Hz. Hatice, Hz. Peygamber'in doğumunun 49. yılı 8. ayının 24. gününde,¹⁶⁴ nübüvvetin onuncu yılında,¹⁶⁵ hicretten üç yıl önce,¹⁶⁶ bojkot olayından sonra, 10 Ramazan'da vefat etti.¹⁶⁷

159 Yâ'kubî, II, 31.

160 Hamidullah, s. 152.

161 İbn Habîb, s. 11; İbn Seyyidinnâs, I, 227; Zürcânî, II, 38.

162 *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, I, 221-222.

163 İbn Hişâm, II, 166.

164 İbn Habîb, s. 11; Zürcânî, II, 38.

165 İbn Sa'd, VIII, 15; İbn Hacer, VII, 84.

166 İbn Sa'd, VIII, 14; İbn 'Abdilber, IV, 1825.

167 İbn Sa'd, VIII, 15; İbn 'Abdilber, IV, 1825; İbn Hacer, VII, 84; Hz. Hatice'nin vefat tarihiyle ilgili olarak Zühri, İbn İshâh ve Vâkıdî'nin rivayetleri ve geniş bilgi için bk. Şulul, s. 170-173.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.), Peygamberlik geldikten sonra Mekke'de on üç yıl kaldığı ve Hız. Hatice'nin nübüvvetin onuncu yılında¹⁶⁸ vefat ettiği düşünöldüğünde, hicretten dört ya da beş¹⁶⁹ yıl önce değil de üç yıl¹⁷⁰ önce vefat ettiği rivayeti daha makul olup bu tarih miladi 620 yılına tekabül etmektedir.

Hız. Hatice'nin Ebû Tâlib'den beş gün, bir ay¹⁷¹ ya da otuz beş gün önce öldüğü¹⁷² şeklinde farklı görüşler varsa da genel kabul gören görüş, Hız. Hatice'nin Ebû Tâlib'in vefatından üç gün sonra vefat ettiği şeklindedir.¹⁷³

Hız. Hatice'nin vefat ettiği zaman elli¹⁷⁴ yaşında olduğunu söyleyenler varsa da altmış beş yaşında olduğu görüşü genel kabul görmektedir.¹⁷⁵

Hız. Hatice vefat ettiğinde Hız. Peygamber'in (s.a.s.) sevgi ve merhamet gözyaşları aktı. Kalbi derin bir hüznle doldu taşı. Hız. Peygamber'le (s.a.s.) birlikte Zeynep, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma da annelerinin vefatına gözyaşı döktüler.¹⁷⁶

Hız. Hatice ve Ebû Tâlib'in ölümüyle, Hız. Peygamber (s.a.s.) iki önemli yakınını, en büyük dayanak ve destekçilerini kaybetmiş oldu ve bu durum karşısında Mekke'li müşrikler baskılarını daha da arttırdı. İki musibetin böyle birbiri ardına gelmesi üzerine Hız. Peygamber (s.a.s.): “Şu ümmet üzerinde şu günlerde toplanan iki musibetten hangisine en çok yanacağımı bilemiyorum”¹⁷⁷ demiştir. Onların vefatı Hız. Peygamber'i (s.a.s.) o kadar derinden etkilemiştir ki, ashop o yılı daima “Hüzün Yılı” diye anmıştır.¹⁷⁸ Kastallânî ise bu yıla Hız. Peygamber'in (s.a.s.) “Hüzün Yılı” adını taktığını ifade etmektedir.¹⁷⁹

168 İbn Sa'd, VIII, 15; İbn Hacer, VII, 84.

169 İbnü'l-Esîr, VII, 85; İbn Hacer, VII, 84.

170 İbn Sa'd, VIII, 14; İbn Hazm, s. 16.

171 Hâkîm b. Hizâm ve Sa'lebe b. Suayr'dan yapılan rivayet için bk. Şâmî, II, 419.

172 Vâkıd'den yapılan rivayet için bk. İbn Kesîr, Tarih, III, 198.

173 İbn Hişâm II, 166; İbn Sa'd VIII, 18; Belâzürî, I, 406; İbn 'Abdilber, IV, 1825; İbnü'l-Esîr, VII, 85; Zehebî, Siyer, III, 412.

174 İbn Kesîr, Tarih, II, 458; İbn 'Abdilber, Hatice'nin altmış dört yıl altı ay yaşadığını rivayet etmektedir. İbn 'Abdilber, IV, 1818.

175 İbn Sa'd, VIII, 15; İbn 'Abdilber, IV, 1825; İbn Hacer, VII, 84.

176 Dûmî, s. 28.

177 Yâ'kûbî, II, 35; Taberî, Tarih, II, 229.

178 İbn Sa'd, I, 125, 211; İbn Kesîr, Tarih, II, 132.

179 Kastallânî, Ahmed b. Muhammed (ö. 923), *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye bi'l-Minehi'l-Muhammediyye*, thk. Sâlih Ahmed eş-Şâmî, el-Mektebü'l-İslamî, Beyrut 1412/1991I, 73.

Hz. Hatice, Ebû Tâlib gibi Mekke'nin Hacun¹⁸⁰ kabristanına gömüldü.¹⁸¹ Bizzat Hz. Peygamber tarafından mezarına indirildi ve henüz emredilmediği için cenaze namazı kılınmadı.¹⁸²

Hz. Hatice'nin Cennetü'l-Muallâ'daki kabrinin yeri 729 (1328-29) yılına kadar bilinmiyordu. Bu tarihte görülen bir rüya üzerine kabir yerinin tespit edildiği ve üzerine bir türbe yapıldığı rivayet edilir. Ayrıca Kanuni Sultan Süleyman 950 (1543-44) yılında Hz. Hatice'nin kabrinin üstüne yüksek kubbeli bir türbe yaptırmış ve bir de türbedâr görevlendirmiştir. Hz. Hatice'nin türbesinin 1296 (1879) yılında tamir edildiğini haber veren Eyüp Sabri Paşa, Mekke halkının her ay Cennetü'l-Muallâ'ya giderek hatim ve mevlit okuduğunu söyler. 1925 yılında Mekke, Suudilerin eline geçtikten sonra Abdülaziz b. Suud'un emriyle 1926'da Cennetü'l-Muallâ'daki bütün türbeler yıktırılmış ve mezar taşları kaldırılmıştır. Bugün de hiçbir türbe ve mezar taşının bulunmadığı Cennetü'l-Muallâ halen mezarlık olarak kullanılmaktadır.¹⁸³

Hz. Hatice'nin Safa ile Merve arasındaki evi ve bir miktar malı Hz. Peygamber'e (s.a.s.) miras kaldı.¹⁸⁴ Hz. Peygamber (s.a.s.), hicrete kadar Hz. Hatice'ye ait bu evde kaldı. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) İbrahim hariç, bütün çocukları bu evde doğdu.¹⁸⁵

Sonuç

Hz. Peygamber, her hususta olduğu gibi aile hayatında da insanlığa güzel bir örnektir. Bu makalemizde imkânlar ölçüsünde aslî kaynaklara müracaat ederek Hz. Peygamber'in ilk hanımı ve ona ilk iman eden kişi olan Hz. Hatice'nin hayatı ve kişiliğini incelemeye çalıştık.

Takriben milâdî 556 yılında Mekke'de doğan Hz. Hatice, Kureyş'in vasat bir kolu olan Benî Esed'e mensuptur. Babası Huveylid b. Eşed ise Mekkelilerin önemli işlerde danıştığı etkin bir şahsiyete sahiptir ve Benî Esed'in başkanıdır. Birinci Ficar

180 Hacun: Câhiliye devrinden bugüne kadar Mekke Mezarlığı olan ve Harem-i Şerif'in yaklaşık 2 km. kuzeyinde Mescidü'l-Cin yakınında bulunan bir yerdir. İslam öncesi kaynaklarda ve ilk dönem İslam tarihlerinde bu şekilde geçmekte olup daha sonraları Cennetü'l-Muallâ ismini almıştır. Hz. Peygamber'in dedelerinden Kusay, Hacun'a gömüldükten sonra burası mezarlık olarak kullanılmaya başlanmıştır. Geniş bilgi için bk. Fayda, Mustafa, "Cennetü'l-Muallâ", DİA, İstanbul 1993, VII, 387-388.

181 İbn Sa'd, VIII, 15; İbn 'Abdilber, IV, 1825.

182 İbn Sa'd, VIII, 15; İbn Hacer, VII, 84.

183 Fayda, "Cennetü'l-Muallâ", DİA, VII, 388.

184 Yeniçeri, Celal, Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 172.

185 Aişe, Abdurrahman, bint Şatı, Rasûlüllah'ın Annesi ve Hanımları, çev. İsmail Kaya, Uysal Kitabevi, Konya 1994, s. 179.

savaşında Benî Esed'e mensup kuvvete komutanlık yapması, Hacerülesved'i Kâ'be'den alıp Yemen'e götürmek isteyen Tübbâ ile mücadele etmesiyle ilgili rivâyetler onun etkin şahsiyetine delil teşkil eder.

Hz. Hatice, Hz. Peygamber'le evlenmeden önce iki evlilik yapmış ve iki kocasını da kaybetmişti. Ölen iki kocası da Mekke'nin önde gelen ailelerine mensup, ticaretle uğraşan zengin kişilerdi. Her iki kocasıyla olan evliliği kısa sürmüştü, onlardan kendisine yüklü miktarda miras kalmıştı. Hz. Hatice ikinci kocasının ölümünden sonra Kureys'in ileri gelenlerinin yaptığı evlilik tekliflerini kabul etmedi. Hz. Hatice, akrabası oluşu, Kureys'in en etkin kollarından Benî Hâşim'e mensup şerefli, emniyetli, güzel huylu, doğru sözlülüğü ve alışverişteki dürüstlüğü gibi sebeplere binaen Hz. Peygamber'e evlenme teklifinde bulundu. Hz. Peygamber (s.a.s.), bunu amcalarına söyleyip onların da onayını alınca gerçekleşen evlilik Hz. Hatice vefat edinceye kadar devam etti.

Hz. Hatice Hz. Peygamber'in diğer hanımları arasında onu peygamber olarak değil de, sadece bir insan ve bir koca olarak gören tek hanımıdır. Hz. Hatice, evliliğin ilk yıllarından başlamak üzere yardım sever, çeşitli zamanlarda bol bol ihsanlarda bulunan ve maddi-manevî bütün gücüyle kocasına yardım eden sevgili bir eş idi. Hz. Hatice, en sıkıntılı anlarında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanında bulunup ona destek oldu. Vahyin ilk defa gelmeye başladığı zamanlardan, Ebû Tâlib mahallesinde ambargo yıllarına varıncaya kadar tam bir sevgi, şefkat, azim ve kuvvetle onun yanında yer almıştır. Hz. Peygamber de karşılaştığı sıkıntıların üstesinden onun dostluğu, verdiği destek, huzur ve sükûnu ile gelmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.), Mâriye'den olan oğlu İbrahim hariç altı çocuğu da Hz. Hatice'dendir ve soyu onun çocuklarından devam etmiştir.

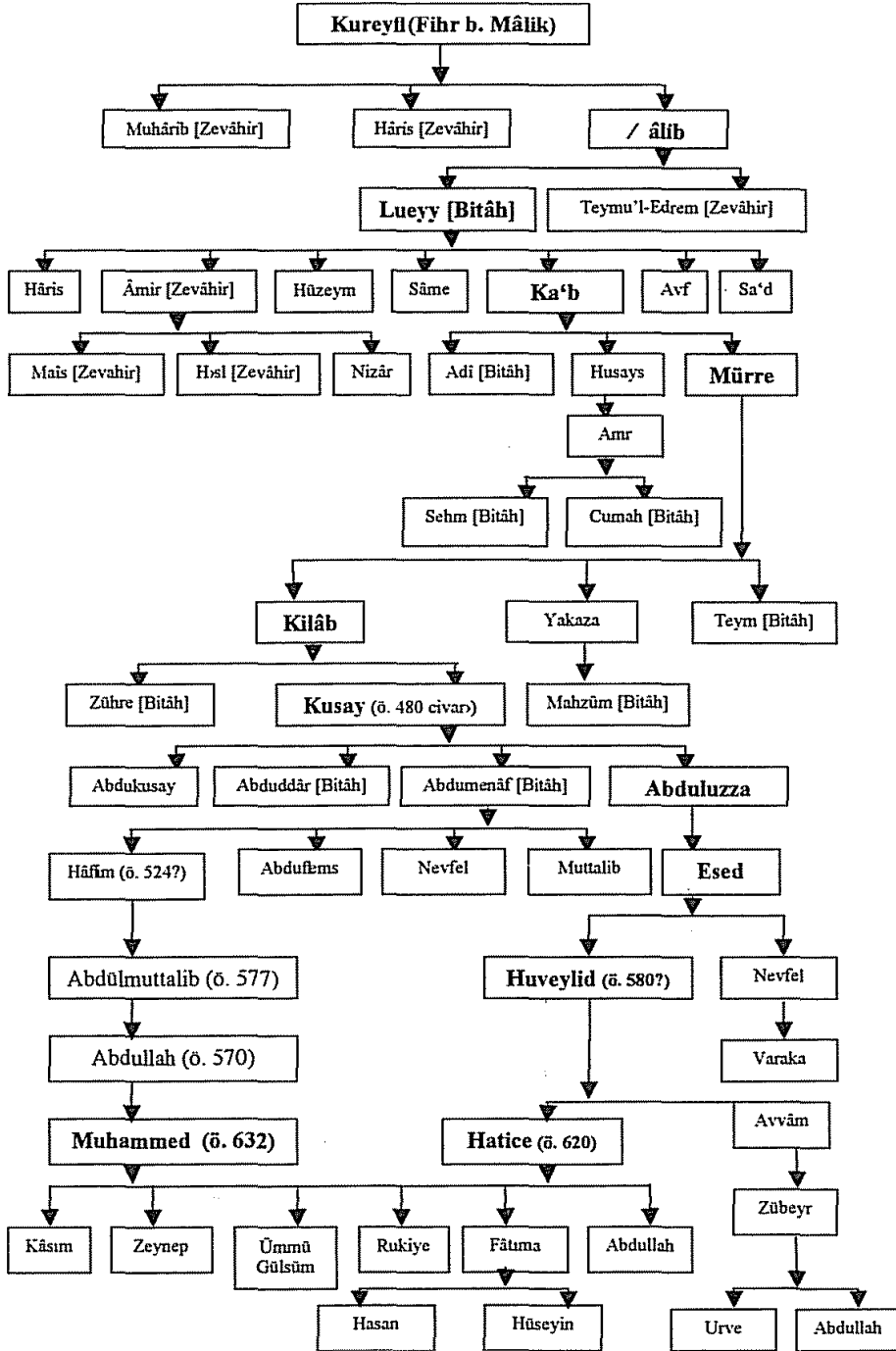
Hz. Hatice vefat edene kadar Hz. Peygamber başka bir kadınla evlenmemiştir. Hz. Peygamber, Hz. Hatice vefat ettikten sonra da onu hep muhabbetle yâdedip hatırasını yaşatmış ve Hz. Hatice'nin yakın çevresini gözetmiştir.

620 yılında vefat eden ve Mekke'nin Hacun kabristanına gömülen Hz. Hatice, Mekke'deki sosyal ve ticaret hayatında etkin bir konuma sahip asil bir hanımefendi idi. Kendisinden hadis rivâyet edilmemiş olan Hz. Hatice hakkında muhtelif hadis kaynaklarında birçok hadis nakledilmiştir.

Kısacası Hz. Hatice'nin, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) malıyla, canıyla destek olup onu en sıkıntılı anlarında yalnız bırakmaması, Mekke döneminde inanmayanların büyük muhalefetine, her şeyi göze alarak karşı koyması ve birçok insanın İslam'a girmesine vesile olması sebebiyle Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatında ve İslam tarihinde çok önemli bir yeri vardır.

HZ. PEYGAMBER'İN İLK HANIMI
HZ. HATİCE'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

Ek 1: Hz. Hatice'nin Mensubu Bulunduğu Kureyş'in Benî Esed Kolu*

* Kureyş, Arapları oluşturan iki ana koldan biri olan Adnanîler'in Mudar koluna mensup bir kabiledir. Genellikle kabul edildiğine göre adını Kureyş lakabıyla bilinen Fihri b. Mâlik'ten almaktadır. Adnanîler'in atası Adnân b. Üded'dir. Bütün İslam kaynakları Adnân'ın Hz. İbrahim'in oğlu İsmâil'in soyundan geldiği konusunda birleşmektedir. Hz. Peygamber'in on birinci dedesi olan Fihri'nin soyu Adnân'a kadar: Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrîke b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Meâd b. Adnân şeklindedir. Bkz. Fayda, Mustafa, "Adnân", DİA, İstanbul 1988, I, 391-392; Avcı, Casim, "Kureyş (Benî Kureyş)", DİA, Ankara 2002, XXVI, 442-444.

Ek 2: Kronoloji

Câhiliye Dönemi

- 556 - Hz. Hatice'nin doğumu (Fil Vak'ası'ndan 14-15 yıl öncesi).
569-571 - Fil Vak'ası (Enûşirvan'ın iktidarının 40 veya 42. yılında).
- Hz. Muhammed'in doğumu (hicretten önce 12 Rebûlevvel 53/17 Haziran 569 Pazartesi veya hicretten önce 9 Rebûlevvel 51/20 Nisan 571 Pazartesi).
578 - Hz. Muhammed'in, amcası Ebû Tâlib ile yaptığı Suriye seyahati.
610 - Hz. Hatice'nin İslam'ı kabul etmesi (İslam'ın ilk mü'mini).
594 - Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'i kervanının yöneticisi olarak Busrâ şehrine göndermesi.
594-595 - Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber ile evlenmesi.
596 - Oğlu Kâsım'ın dünyaya gelişi.
598 - Kâsım'ın vefatı.
599 - Ali'nin doğumu.
600 - Hz. Hatice'nin kızı Zeynep'in doğumu.
604 - Kızı Rukiye'nin doğumu.
608 - Kızı Ümmü Gülsüm'ün doğumu.
609-610 - Kızı Fâtıma'nın doğumu.
610 - Vahyin inmeye başlaması.

İslamî Dönem

- 616 - Hâşimoğulları ve Muttaliboğulları'nın Hz. Peygamber'i korumak üzere Ebû Tâlib mahallesinde toplanması ve müşriklerin bunlara karşı sosyal ve ekonomik boykot uygulamaya başlaması.
619 - Boykotun sona ermesi.
620 - Hz. Hatice ve Ebû Tâlib'in vefatı (Hüzün Yılı).
2/624 - Hz. Hatice'nin oğlu Abdullah'ın vefatı.
- Kızı Rukiye'nin vefatı (Ramazan/Mart).
- Kızı Fâtıma ile Ali'nin evlenmesi (Zilkade/Mayıs veya Zilhicce/Haziran).
3/624 - Kızı Ümmü Gülsüm ile Osman'ın evlenmesi (Rebûlevvel/Ağustos-Eylül).
7/628 - Ebü'l-Âs'ın Müslüman olup Hz. Hatice'nin kızı Zeynep ile yeniden evlenmesi (Muharrem/Mayıs).
8/629 - Kızı Zeynep'in vefatı (Safer sonu/Haziran sonları).
8/630 - Hakîm b. Hizâm'ın, Mekke'nin fethinde Hâlid, Hişâm ve Abdullah adlı oğulları ile birlikte İslam'ı kabul etmesi.
9/630 - Hz. Hatice'nin kızı Ümmü Gülsüm'ün vefatı (Şaban ayı).
11/632 - Kızı Fâtıma'nın vefatı.
36/656 - Oğlu Hind b. Ebî Hâle'nin vefatı.